

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Quæ maximé eloquentia sacro Oratori conueniat. cap. 5.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

& eloquentiæ. Verum quia non posset lucrum vel alia cõsequi, nisi etiam aptè ad profectum auditorum diceret, accommodet etiam ad hoc opus, dictionem suam, hoc si quis consequi posset, peruersissimè ille quidem faceret, tamen fortassè cuiuspiam videretur, quantum ad eloquentiam spectat, nomen obtinere Christiani Oratoris, quod dixerim vt naturam facultatis ostendam, non quod titulus ille inanis peruerso concionatori quicquam, nisi fortè ad maiorem condemnationem conferat. Quamquam satis à nobis in prima parte demonstratum est vix fieri posse, vt qui bonus non est, bene ea, de qua loquimur eloquentia, dicat, ac prorsus sacrum prædicatoris nomen, non nisi in viro bono debere consistere, quæcunque enim eloquentia manere fingatur, nomen hoc tamen, & munus cum adeo sacrum sit, nunquam nisi virtute prædito dabitur, Deinde potest ex corrupto sine opus dicentis vitari, si scilicet ita lucrum, inanem gloriam, aut aliquid huiusmodi spectet, vt ne materiam quidè, aut formam, ad auditorum profectum accommodatam orationi suæ adhibeat, Et tunc qui id faciat, planè etiam prædicatoris nomen amittit, solumque est sophista, vel vt ait Plato, Coquinarius Rhetor. Ex eodem hoc capite, Hæretici omnes declamatores excluduntur, qui præterquam quod nihil aliud, quam priuatum emolumentum spectant, etiam tum cum sibi videntur, auditorum profectum spectare, reuera non ad profectum eorum, sed ad maius exitium concionantur. Ex materia multa possunt vitia oriri; primum si scandalosa sit, si abhorrens à captu multitudinis, si nimium sublimis, atque subtilis, si prophana, si leuis, de quibus alibi dicemus. Ex forma possunt oriri vitia, tum in dispositione, modoque tractationis, tum in eloquentione de quibus item singulis infra præcipietur. Hic solum generatim paulo fufius explicare satis erit, quænam eloquentiæ forma, oratori Christiano maximè conueniat.

Quæ maximè, Eloquentia Christiano Oratori conueniat. Cap. V.

Summum in sacri concionatoris officio negotium est, videre quo eloquentiæ genere vti debeat; Nihil enim tam facile deprauatur, nihil difficilius ab authore ipso cognoscitur, nam in sua causa ferè omnes mali sunt iudices, Et in hoc genere, eo peiores, quod vitia ipsa delectant; Eloquentiam vero etiam Germanam, & in alijs causis laudabilem, non tamen promi-

In Gorgia.

promiscuè, ac temerè locum habere in sacris, sed in his cetera quasdam postulare notas suas, ac proprias, facilius est vniuersè pronuntiare, quam eas assignare notas, atque distinguere. Omnes præcipiunt, & faciliè quivis intelligit, modum ac formam eloquentiæ cuiusvis metiendam ex fine, eoque esse præstantiorem, quò aptius ad finem perducatur. Sed hoc ipsum habet difficultatè, nam vt agamus de bonis viris, quales æquum est, existimare sacros concionatores, si interrogemus singulos, quare hac potius, quam illa dicendi ratione vtantur, Respondent quia hanc ad finem sibi propositum, aptissimam iudicant, Et tamen haud raro euenit, vt multi fallantur, parum accommodata ad salutem animarum dictione vtantur, Necessè est igitur, regulas certas præscribere, vnde possint, hi, quosque errorem suum agnoscere.

Proponuntur
obiectiones
pro nimis or-
nata Eloquen-
tia.

*l. de Diale-
ctica prin-
cip. 7.*

Prima obie-
ctio.

Secunda obie-
ctio.

Tertia obie-
ctio.

Sed ante omnia expendenda sunt, rationes eorum, qui nimis confestantur ornatum. Obijciat enim aliquis Sancti Augustini authoritatem, qui ita loquitur, Quamuis nec disputationem deceat ineptam, nec eloquentiam oporteat esse mendacem, tamen & in illa sæpè, atque adeo penè semper, audiendi delicias discendi cupido, contemnit, & in hac, imperitior multitudine, quod ornatè dicitur, etiam verè dici arbitratur. ¶ Vnde apparet ornata orationis magnam esse, apud multitudinem, cum omninò etiam falsa, per illum ornatum persuadentur, Deinde obijciat ex dialogo de oratoribus, seu Quintiliani, seu Taciti, seu alterius, sententiam Apri, qui cum dixisset accommodandam temporibus eloquentiam & iam splendorem quoque poeticum, ab Oratoribus exigì, subiicit, Neque idè minus efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt, Quid enim (ait) si infirmiorum horum temporum templa credas, quia non rudi cimento, & informibus tegulis, extruuntur, sed marmore nitent, & aure radiantur. cui loco, potest illud addi, quemadmodum aurum, & gemmæ maiestatem augent templorum, cultusque divini, ita flores eloquentiæ, ac lumina, maximè adhibenda esse religiosi sermonibus, Nec modò nihil detrahè ex gravitate illorum, sed etiam plurimum maiestatis adijcere, nam etiam in vestibus sacris, & apparatu omni sacerdotali, opes barbaricæ, colores exquisiti, opera phrygiorum cum laude, fructusque spectantur. Quid? in cantu, musicisque instrumentis, quantum inest venustatis simul & utilitatis, ad alliciendos in templa homines, animosque ipsos, dum aures dulci modulatione tenentur,

tur, blandis tamquã insidijs ad diuina afficiendos? Igitur multorum Christianorum, cum tantum sit, rerum salutarium fastidium, quã maior seu prudentia, seu charitas esse poterit, quam quemadmodum ille ait, oras poculi dulci melle contingere, vt dulcedine illa illecti, potionem salubrem exhauriant? Denique Sancti Patres, qui maximè laudantur, non solida modò, sed etiam culta, & florida eloquentia ita excellere, vt atatibus suis, ne ex prophanis quidem Oratoribus, facillè haberent quẽquam superiorem. Libanius Ethnicus homo, idemque sophista sui temporis ornatissimus, Sanctum Basilium ob eloquentiam Atticam, admirabilem vocat, & sibi non rarò anteponebat. Nazianzeni eloquentia non solum culta, sed ad poeticam accedit, An Chriostomus aureum illud nomen, nisi aureo eloquentiã flumine consequutus est? Quid apud Latinos Chriostologus, persimilis cognomeni titulo cohonestatus? Quid sanctus Ambrosius re, & nomine Orator, cuius eloquentiam, vt olim Platonis, apud in ore eius mellificio pramonstratam accepimus? Augustinum, Hæreticus Cresconius, audet eo nomine, vocare apud populum in inuidiam, quòd nimis eloquentia polleret. D. Hieronymus quãquam se verberatum ab Angelo dicat, & alibi frondescentem sermonem affirmet in sacris literis interpretandis minimè adhibendum, tamen aliter stylo suo videtur docere. Nam de Cypriano quid attinet dicere, qui, vt ait Lactantius magnam sibi gloriam ex artis oratoriã professione quãserat, & multa conscripsit in suo genere admiranda. Erat ingenio facili, copioso, suauis, & quã sermonis est maxima virtus, aperto, vt discernere nequeas, vtrumne ornatior in eloquendo, an faciliior in explicando, an potentior in persuadendo fuerit. Nihil est, quod abeamus per singulos ceterorum, cum de principibus constet, qui alijs omnibus pro exemplo vel fuere, vel certè esse debuerunt; Videtur igitur quod non solum grauis, ac serua, sed etiam amena; compta, florida, in sacris concionibus habere locum eloquentia debeat. Probabilis videtur hæc oratio, eoque facilius fidem inuenire apud multos potest, quorum fauet ingenijs; Nam qui amaniore, præditi sunt ingenio, & linguã quadam volubilitate incitatur, quia imperitã multitudini profluens illa copia, & beata dicendi vena, aures iucundo sono demulcet; eoque frequentat concionem, & implet auditoribus templa egrè omninò moderari suã naturã, seseque intra mediocritatis fines coercere possunt, sed tamen si boni viri, vt debent sunt, eò diligentius cauere debent

Quarta Obiectio.

Ep. 22. ad Eust.

Lib. 5. Inft. cap. 1.

debent, ne corrupto dicendi genere vsi, quo flexibiliorem habent ad eloquentiam indolem, tanto grauius puniantur, quanto plura accepere talenta, si ea inani cum sonitu in auras effuderint. Quantum enim animarum, cum diuina gratia, possent ad virtutem conuertere, si illam suam facultatem temperare vellent, illam affluentiam inhibere, immodicos illos refecere foscucos, totumque neruum orationis ad motum animorum, virtutemque suadendam intendere. Ne igitur suo ipsi labore, penas sibi à Deo accerant, totque animas solido fructu sustentandas foliorum inanitate pascant, & sanguinis Christi pretii eorum causa propemodum pereat, accuratè ideo enitendum est, vt quam planissimè tota res illustretur, quidque ratione allata momenti habeant, palam fiat.

Eloquentia
concionu de
bet esse gra-
uis.
4. de Doct.
Cbr. c. 6.
2. Cor. 5.

Ac primum statuendum est, eloquentiam sacri concionatoris debere grauitatem quamdam sacram præferre ac maiestatem. Primum quia vis maxima eloquentiæ in eo consistit, vt personæ congruat loquentis. Et quidem sanctus Augustinus, ne eloquentiam quidem appellandam dicit, quæ personæ loquenti minus conueniat; Persona autem quam concionator sustinet grauiissima est, nimirum sacri Doctores, Deique legati, per quos deus loquatur, & (vt Pau. ait,) Deus ipse exhortetur. Deinde quia mores concionatoris multum valent ad populum permouendum, genus autem eloquentiæ, morum formam comitari solet, ita vt tamquam prouerbio vsurpatum sit ab omnibus speculum imo faciem animi, orationem esse. Igitur si oratione graui vtatur, tales etiam ostendet sibi mores inesse talenti animi, & hinc rursus autoritas & pondus in eius dicta permanabit. Præterea res ipsæ, de quibus agitur, grauiissimæ sunt eloquentia autem est quædam quasi vestis, quæ tum maxime decet, cum ei conuenit, qui ea vestitur, & hoc est, quod & sancti viri, & prophani scriptores aiunt, Matronæ similem eloquentiam esse debere, non meretrici, id est, quæ rebus grauibus conuenientem cultum attribuat, maturum quiddam, & graue præferens, non meretricium fucum, & adulterinum candorem debet quidem, vt res tractantur, magis minusve læta ac tristis, ipsa quoque eloquentia quasi exhilarari, magis & contrahitur neque eadem orationis seueritate de Christi Domini luce in transfiguratione, qua de eiusdem in Cruce morte dicendum est. Ad hæc oratio suauis quædam grauitate temperata, & rebus apta multo magis persuadet ex eo capite, quod non distrahit mentem, ad ingenium oratoris cogitandum, vel suspiciendum eius elo-

eloquentiam sed ipsas res ita proponit, ut in eas tantum animi figatur obtutus, illæ insideant menti, illæ cor penetrent.

Idem ostendamus autoritate etiam Ethnicorum sapientia, quæ hac in re multum debet valere, cum agatur de vi persuadendi, eaque facultate, quam ij callebant maximè & profitebantur. Certum autem esse debet, Oratoris Christiani eloquentiam, proportionem quadam ei respondere, quæ apud antiquos eorum erat philosophorum, qui virtutem se docere profitebantur, ipsi enim hoc sibi negotij assumebant, ut populum, sed maximè sectatores suos facerent meliores, quod ex philosophorum vitis, actis, itemque scriptis manifestius est, quam ut probari pluribus debeat. Et illud Tertulliani satis ostendit, quo Philosophi vitam describit lib. de pallio, quamvis obscure loquitur ut solet, Soleo (ait) de qualibet margine, vel ara medicinas moribus dicere, adigo canterem ambitioni, immergo æquè scalpellum acerbitati: præcidam gulam. Dabo catharticum impuritatis Sauri, has purulências civitatis, quis eliciet, & exuaporabit, nisi sermo palliatus idest philosophicus? Ex philosophis planè, Socrates is, qui maximè philosophiam conatus est, ad mōres hominum traducere, vel paruisse, studium cultioris eloquentiæ, vel dissimulavit; sic enim in ea oratione, quam pro se habuit à Platone loquens, inducitur, Vos (inquit) à me audituri estis veritatem, & non tamen per Deos immortales, o Viri Athenienses, orationem compositam, electis verbis, & nominibus, ut faciunt, qui horum studiosi sunt, neque aliquo ornamento fucatam, sed audietis vulgaribus, civilibusque verbis loquentem. Credo enim iusta esse, quæ dico. Non enim profectò iudices, huic ætati convenire videtur velut adolescentulo fœtis ad vos ingredi verbis.] Hæc si quis velit, apud Chryf. inveniet. Itaque (ait Chr.) philosophis quidem eloquentia indigna est, & viris profus, ludentium vero adolescentulorum certamen, & gloria, quod ipsis quoque philosophis videtur, nec philosophis quibuslibet, sed illi (Platonem intelligit); qui omnes facile in ea arte superavit. Denique magistrum (idest Socratem,) ea re ornari non permittit, eiusmodi ornatum, & turpem esse, & indignum philosopho existimans.] Et tamen ex ijs, ille Philosophus fuit, qui non recessere à communi societate, sed maximè ad hominum mores excolendos incubuit. Planius autem, quæ dicendi forma deceat, Philosophum Seneca docet his verbis. Non mehercule iciuna esse & arida volo, quæ de rebus

Testimonia
Ethnicorum.

Tertul. lib.
de pallio.

Socratis iudicium.

Plato in
Apolog.

3 Lib. ad-
versus Vi-
tup. vite
Monast.

Senecæ iudicium.
Epist. 75.

O tam

tam magnis dicentur, neque enim philosophia ingenio renun-
 ciat, multum tamen operæ impendi verbis non oportet. Hæc
 fit propositi nostri summa, quod sentimus loquamur, quod lo-
 quimur, sentiamus, concordet sermo cum vita, Ille promissum
 suum implevit, qui, & cum videas illum, & cum audias, idem
 est. Videbimus qualis sit, quantus sit. Vnus sit. Non delectet
 verba nostra, sed prosint. Si tamen contingere eloquentia, non
 sollicito potest, aut si parata est, aut paruo constat addit, & res
 pulcherrimas prosequatur, talis ut res potius, quam se osten-
 dat. Aliæ artes ad ingenium totæ pertinent, hic animi nego-
 tium agitur. Non quarit æger medicum eloquentem, sed sa-
 nantem, sed si ita contingit, ut idem ille, qui sanare potest cõ-
 ptè de his, quæ facienda sunt, disserat, boni consulet, Non ta-
 men erit, quare gratuletur sibi, quod inciderit in medicum,
 etiam disertum, hoc enim idem est, ac si peritus gubernator
 etiam formosus sit. Quid aures meas scalpis? quid oblectas?
 Aliud agitur, vrendus, secandus, abstinendus sum, Ad hæc adhi-
 bitus es, curare debes morbum veterem, gravem, publicum.
 Tantum negotij habes, quantum in pestilentia medicus, circa
 verba occupatus es?] Et alibi Nimis anxium esse te circa
 verba, & compositionem, mi Lucili nolo, habeo maiora, qua
 cures, quare quod scribas, non quemadmodum, & hoc ipsius
 non ut scribas, sed ut sentias, ut illa, quæ senseris, magis appli-
 ces tibi, & veluti signes. Cuiuscunque orationem, videris sol-
 citam, & politam; Scito animum quoque, non minus esse pe-
 fillis occupatum, Magnus ille, remissius loquitur, & securus
 quæcunque dicit, plus habent fiduciæ quam curæ. Nosti com-
 plures iuvenes, barba, & coma nitidos, de capsula totos, ni-
 hil ab illis speraueris forte, nihil solidum. Oratio vultus an-
 mi est, si circumtonsa est, & ficata, & manufacta, ostendit
 lum quoque non esse syncerum, & habere aliquid fracti, non
 est ornamentum virile concinnitas.] Musonius apud Gellium
 de philosophi eloquentia in hunc modum iudicabat, Cum phi-
 losophus (ait) hortatur, monet, suadet, obiurgat aliudvè qua
 disciplinarum disserit, Tum qui audiunt, si de summo, & sol-
 to pectore, obuias vulgatasque laudes effutiunt, si clamitant,
 etiam si gestiunt, si vocum eius festiuitatibus; si modulis ver-
 borum, si quibusdam quasi frequentamentis orationis mouen-
 tur, exagitantur, & gestiunt, tum scias, & qui dicit, & qui
 dit, frustra esse, neque illic philosophum loqui, sed tibicenem
 canere, Animus (inquit) audientis philosophum, si quæ di-
 cuntur,

Musonij iu-
 dicium.

Noct. At-
 tic. l. 5. c. 1.

Oprima sen-
 tentia.

euntur, vtilia, & salubria sunt, quæque & errorum, atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentum, atque otium, prolixè, profusèque laudandi non habet, quisquis ille est, qui audiuit, nisi ille est planè perditus, inter ipsam philosophi orationem, & perhorrescat, necesse est, & pudeat tacitus, & pæniteat, & gaudeat, & admiretur, varios adeo vultus, disparilesque sensus gerat, perinde vt eum, conscientiamque eius affecerit, vtrarumque animi partium, aut syncerarum, aut agrarum, philosophi pertractatio.] Præterea dicebat, magnam laudem non abesse ab admiratione, admirationem autem, quæ maxima est, non parere verba, sed silentium. Idcirco (ait poetarum sapientissimus) auditores illos, Vlyssi, labores suos illustrissimè narranti, vbi loquendi finis factus, non exultare, nec strepere, nec vociferari facit, sed conticuisse vniversos ait, quasi attonitos, & obstupidos delinimētis aurium, ad origines vsque vocis permanantibus.] Quid autem mirum est, si hæc fuit, de Philosophorum dictione sententia, cum hæc de ipsis Oratoribus, author dialogi, de hac re apud Tacitum sic loquatur, Cæterum, si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi, Malim Hercule, Caij Cracchi impetum, aut Lucij Crassi maturitatem, quam calamistros Mece-natis, aut tinnitus Gallionis. aueo melius oratorem, vel hirta toga induere, quam fucatis, & meretricijs vestibus insignire. Neque enim oratorius iste, inio herclè ne virilis quidem cultus, quo plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuia verborum, & leuitate sententiarum, & licentia compositionis, histrionales modos exprimant.] Omittō hic plura ex Antiquis asserre, Quintiliano præsertim, & Tullio, solum adijciam, quæ Marcus Antonius Muretus magna vir & dicendi facultate, & indicandi prudentia in Epist. 40. Senecæ annotat. Tale (inquit) disputandi genus, circulatoribus magis, quam philosophis convenire. Huius ipsius vitij exempla, vel maxime illustria notavi in quibusdam maximarum rerum ad populum interpretibus, quarum Oratio, quæ nõ compta, & calamistrata, sed grauitatis, maiestatis, ac sanctimonix plena esse deberet, tota papauere ac sesamo sparsa est, & ex mellitis verborum, contexta globulis, ita vt ad eos, non tamquam ad vitæ magistros, aut vitiorum correctores, sed tanquã ad comædos, & histriones eatur, stant illi, & cum frontem bis, terque perfruerint, barbamque permulserint hiantè & mirificum aliquid expectante plebe (plebis autem nomine, etiam

O 2 quos-

Judicium An-
tonij Mure-
ti.
In Ep. 40.
Seneca.

quosdam ex optimè vestitis comprehendo) laxant habenas linguæ, & similiter cadentia, similiterque desinentia coaceruant, paria paribus, contraria contrarijs opposites, multa, etiam semel suo ordine dicta, sursum, deorsum, aut alias variato ordine repetentes, eaque in re, memoriam pueriliter ostentantes, atque hæc, saltatricularum in morem, gesticatorijs, neque vnquam quietis manibus adiuuantes, argute multa, quibus risum excutiant dicunt, numquam interim aut sibi, aut auditoribus respirandi facultate permissa. Quibus omnibus rebus admirationem imperitis, cordatis, & intelligentibus nauseam, ac stomachum commouent.]

Sanctorum Patrum, de hac re iudicium ac sententia.
Cap. VI.

Addamus his sanctorum, & veterum quoque Patrum, et nostris sententias. Clemens Alexandrinus. Meum autem *Li. 1. Stro:* (inquit) est probabile, vt existimo, institutum verbo quidem & rationi conuenienter viuere, ea autem quæ significantur intelligere, eloquentiam autem nunquam magnificientem contentum esse, si significetur id quod intelligitur: Quo autem nomine significetur id quod volo exponere, nihil mihi cura est. Opem enim ferre, vt seruentur ij, qui seruari cupiunt, potius esse optimum, non autem dictiunculas tanquam quædam ornamenta componere. Et si caueris (inquit, Pythagoreus in Platonis Politico) ne sis de nominibus nimium sollicitus, prudentia locupletior apparebis in senectute. Et rursus inuenies in Theeteto, Nominum autem & verborum facilitas, & non nimis accurata examinatio, vt plurimum non est fordida & liberalis, sed eius potius contrarium. Est autem nonnunquam etiam accessoria. Hæc quam fieri potest breuissimè scriptura enunciauit dicens, ne multum verferis in verbis. Dictio enim est tanquam vestis in corpore, res autem sunt carnes, & nerui. Non oportet ergo maiorem vestis, quam salutis corporis curam gerere. Non solum enim frugalis vitæ ratio, sed etiam à superuacaneo cultu, ornatuque aliena oratio exercenda est ei qui veram vitam elegit. Siquidem delicias vt dolosas, & luxuriosas repudiamus: scilicet vnguentum, & purpuram veteres Lacedæmonij, dolosas quidem vestes, & dolosas vinctiones rectè reputantes, & nominantes: quoniam nec honestus est ille cibi apparatus, qui plura habet condimenta, quam ea quæ